

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**«ХЕРСОНСКАЯ ГАЗЕТА КОПЬИКА» (1909-1013 РР.):
СТРУКТУРНО-ТЕМАТИЧНА ТА ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконав: студентка ІV курсу 461 групи

Спеціальності 061 Журналістика

Освітньо-професійної (наукової)
програми Журналістика

Горба Аліна Сергіївна

Керівник: доктор філологічних наук,
професор, Різун Володимир
Володимирович

Рецензент: кандидат наук із соціальних
комунікацій, доцент, Орлова Наталя
Василівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРЕСИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	5
1.1. Становлення періодики в Україні та Херсоні.....	5
1.2. Політична ситуація на Херсонщині в період з 1907 по 1917 рр.....	10
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-ТЕМАТИЧНА ТА ЖАНРОВА ХАРАКТЕРИСТИКА «ХЕРСОНСЬКОЇ ГАЗЕТА КОПЬЙКА»	17
2.1. Рубрики видання, тематичне наповнення	17
2.2. Висвітлення життя міста Херсона на шпальтах газети.....	21
2.3. Художня література на сторінках видання.....	25
2.4. Тематичне розмаїття рекламних повідомлень газети.....	32
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

У наш час важко уявити собі людські стосунки без преси та інших засобів масової інформації. Звичайно, преса виникає і розвивається в нерозривному зв'язку з економічними й політичними потребами суспільства. Друковані періодичні видання в тому вигляді, в якому вони ввійшли в сучасне суспільне життя, з'явилися ще в епоху розкладу феодалізму і зародження буржуазних відносин. Хоча за цей час, завдяки досягненням культури, науки і техніки, розвитку друкарської справи, вони значно вдосконалилися.

Преса є своєрідним обличчям свого часу, яке віддзеркалює негативні і позитивні риси сучасності, прояви минулого. Більш того, на відміну від документальних джерел, газети зберігають багато фактичних даних з історії краю, місцевості, регіону, які ніде більше не зафіксовані.

Дослідження історії регіональної преси — важливий напрям історико-краєзнавчих, пресознавчих та книгознавчих досліджень. Провінційна преса, віддзеркалюючи особливості суспільно-політичного, економічного та культурного життя краю, слугує додатковим цінним матеріалом вивчення історії України, вона є невичерпним джерелом фактологічного краєзнавчого матеріалу. Виявлення еволюційних процесів формування системи періодичних видань у ту чи іншу історичну епоху, з'ясування причин її розвитку чи занепаду, вивчення процесів, які обумовили зміну жанрово-тематичної структури цієї системи, сприяють поглибленню досліджень, дають змогу всебічно розглянути історію місцевої журналістики.

Проблеми походження, становлення і розвитку херсонської преси ХІХ — початку ХХ ст. поки що не знайшли всеосяжного висвітлення в науковій літературі. Це і обумовлює **актуальність теми дослідження.**

Метою роботи є проведення комплексного аналізу щоденної «Херсонської газети Коп'їйка» та визначення її впливу на населення регіону.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких **завдань**:

- охарактеризувати особливості зародження та розвитку преси на Херсонщині у першій половині XIX – на початку XX ст.;

- описати історичні й суспільно-політичні умови розвитку Херсонщини в період з 1907 по 1917 рр.;

- провести аналіз рубрикацій періодичного видання «Херсонської газети Коп'їйка», розкрити тематику його публікацій;

- дослідити особливості висвітлення буденного життя херсонців на шпальтах даного газетного видання;

- проаналізувати стан висвітлення літературних новинок;

- з'ясувати особливості рекламних повідомлень на сторінках періодичного видання.

Об'єктом дослідження є газетна періодика Херсона XIX – початку XX ст.

Предметом дослідження є «Херсонська газета Коп'їйка» як комерційне періодичне видання початку XX століття.

Для реалізації поставлених завдань застосовано історико-джерелознавчий, проблемно-тематичний, порівняльний, хронологічний, традиційний описовий та кількісні **методи дослідження**.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть використані при подальших розвідках з питань розвитку періодичних видань Херсонщини у першій половині XX століття.

Робота складається зі вступу, основної частини (яка містить два розділи з підрозділами), висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРЕСИ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

1.1. Становлення періодики в Україні та Херсоні

Виникнення і розвиток української періодичної преси мав непростий шлях. Історія преси в Україні розпочалася 9 липня 1749 р., коли у Львові вийшов друком листок "Кур'єр львівський" (польською мовою), що містив відомості про релігійне та світське життя міста. Більшість дослідників першою газетою в Україні вважають львівський щотижневик "Gazette de Leopold", що вийшов 1 січня 1776 р. французькою мовою (до нашого часу зберігся лише один номер цієї газети). Наприкінці XVIII ст. у Львові з'явилося ще кілька газет польською та німецькою мовами. Першим львівським щоденним виданням була газета "Dziennik patryjotycznych politykow", що виходила польською мовою у 1792 - 1798 рр. [7, с.11].

Періодична преса як специфічний вид історичних джерел, поєднуючи в собі одночасно документальні та наративні матеріали, охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства. Більш динамічно та розгорнуто історичний розвиток тих чи інших регіонів, місцевостей, інституцій, установ, організацій – показують газети.

Способи донесення інформації, пріоритети у розподілі газетної площі, відбір новин і тем, – усе це саме по собі може багато сказати про суспільство, на споживання якого був розрахований специфічний товар – газета, особливо, коли це було не державне, а партійне або комерційне видання.

На думку дослідниці Н.Шушляннікової, історія преси на Херсонщині зазнала три хвилі піднесення: 1) 20-30-ті рр. XIX ст. характеризується виникненням адміністративних видань; 2) 70-80-ті роки XIX ст. – період появи видань «загальнодоступного читання»; 3) 90 рр. XIX – початок ХХ

століття – епохи спеціалізованих видань наукового, літературного, суспільно-політичного профілю [39, с.96].

Як наголошує Н.Шушляннікова, першою газетою, яка була видана у Херсоні, була **«Херсонские губернские ведомости»**. Її сигнальний номер вийшов у 1838 році [39, с.97]. Розширення географії періодичних видань у 30–40-х роках ХІХ ст. відбулося, насамперед, за рахунок відкриття у 1838 р. газет **«Губернские ведомости»**. Останні були на той час єдиним типом місцевого періодичного видання, де друкувалися матеріали економічного, історичного, культурно-освітнього характеру, різноманітні краєзнавчі розвідки.

Відомості були друкованим органом губернських властей і відображали офіційну точку зору на ті чи інші події. Проте вони мали суттєву перевагу над іншими виданнями: їх матеріали не підлягали цензурі (за винятком 1863 - 1881 рр.). Мабуть, цим пояснювався той факт, що багато хто з учених охоче друкував у них матеріали з місцевого краєзнавства.

Губернські відомості видавалися російською мовою і мали дві частини: офіційну і неофіційну, причому іноді кожна з них виходила окремими випусками. В офіційній частині друкувалися постанови, розпорядження центральних та місцевих властей. Для істориків неабияку цінність мають матеріали неофіційної частини, де уміщувалися історичні есе, спогади, огляди літератури, бібліографічні покажчики з історії краю тощо. Редактором неофіційної частини **«Губернских ведомостей»**, зазвичай, призначався один з губернських чиновників, офіційна частина також виходила за підписом одного з високих губернських чинів, а в цілому газета перебувала під наглядом губернатора [17, с.11].

«Губернские ведомости» відображали офіційну точку зору, були провідниками урядової політики та ідеології. Водночас вони подавали історичні, географічні, топографічні, статистичні та інші матеріали, що значною мірою поживляло культурну діяльність у провінції. В

«Губернских ведомостях» могли друкуватися вчителі, лікарі, чиновники, священики, купці, а іноді й селяни. Спочатку матеріал до друку готували також губернські статистичні комісії, а пізніше – губернські архівні комісії й комітети.

«Херсонські губернські відомості» виходили 2-3 рази на тиждень, редакторами газети у різний час були Н.Ейсмонт, Н.Марков, К.Ханацький, В.Білоїцький, Ф.Майсеєв, В.Башкевич, І.Пащенко, В.Григор'єв, Г.Гроп'янов [39, с.97].

70–90-ті рр. ХІХ ст. характеризувалися певними успіхами у розвитку періодики Херсонщини. Саме у цей період виникає видання (газета, журнал) «загальнодоступного читання», яке містить різноманітну політичну, комерційну, наукову інформацію.

В цей період збільшується чисельність видань, чому сприяло зростання кількості читачів, рішення фінансових питань, зменшення вартості преси. Рекламодавці починають активно вкладати кошти у друковані видання.

Характерною рисою періодики цього часу є поява видань, статей, кореспонденцій, автори яких мають «власну думку», «приватний погляд на події», що описуються. Ці зміни у характері видань і публікацій були пов'язані із зростанням громадської свідомості. В численних виданнях 70–90-х рр. ХІХ ст. друкувалися краєзнавчі матеріали, присвячені історії, етнографії, побуту, звичаям, культурі мешканців Херсонщини.

Наприкінці ХІХ ст. кількість періодичних видань помітно зросла. У багатьох містах почали виходити масові щоденні газети, значення яких як історичного джерела важко переоцінити.

Першопрохідцем серед тодішньої херсонської преси ліберально-демократичного спрямування, безумовно, була «науково-літературна, політична, сільськогосподарська та комерційна» щоденна газета «Югъ», перше число якої побачило світ 1 березня 1898 року. Це було перше приватне видання адміністративного центру Херсонської губернії для місцевих

жителів, а передусім інтелігенції, було немов ковток свіжого інформаційного повітря. Її засновником та видавцем-редактором був Віктор Іванович Гошкевич.

Крім офіційних матеріалів, на думку дослідника В.Лубчака, в ній друкувались передові статті про головні події суспільного життя, зарубіжні новини, біржова хроніка, висвітлювались міські та земські справи, події спорту, реклама. На сторінках газети «Югъ» регулярно виходили постійні рубрики «Театр та музика», «Новини літератури», «Судейська хроніка», «Сільськогосподарські новини», «Зарубіжні новини» та ін. В гуманітарному блоці були представлені оригінальні та перекладні оповідання, вірші, бібліографія, фельєтони. Найбільш цікаві матеріали центральної преси «Юг» також передруковували на своїх сторінках [11, с.9].

Головна перевага цієї газети серед інших тогочасних газет полягала в тому, що редактору вдалося згуртувати навколо видання найвідоміших вчених, краєзнавців, літераторів і навіть економістів губернії. Авторами «Юга» були професори Кізеттер, Петражицький, священник Петров, публічні люди Браунер, Коваленко-Коломацький. А це робило газету цікавою і читабельною. Також велику увагу видання приділяло просвітительству своїх читачів, зокрема, на протигагу іншим тодішнім херсонським виданням, «Югъ» багато писав про маловідомі сторінки життя і творчості Тараса Шевченка. Так на сторінках газети виходили статті Браунера «Дніпровські мотиви», Коваленко-Коломацького «Співак України Т.Г. Шевченка» [11, с.9].

Незважаючи на те, що «Югъ» була регіональною газетою, на її сторінках друкувались глибокі аналітичні статті, наприклад «Аналогії між виборами в Російську Державну думу і французький сенат», «Російські фінанси в 1905 році» і т.п. Та й взагалі тему перших виборів до Державної думи Російської імперії 1906-го року газета розвивала особливо активно.

Видання регулярно виходило в світ у 1898-1907 рр. (з суттєвою перервою на період роботи Першої думи через, як зазначалося, «незалежні

від редакції обставини»)[11, с.9]. Але в революційному, здавалося б, «буремному» 1905 газета виходила у визначені дні з регулярністю, гідною подиву, з перервами після вихідного дня та після крупних релігійних чи державних свят. Газета «Югъ» стала першою незалежною херсонською газетою.

Важливою характеристикою провінційної преси є розширення тематики публікацій. Спочатку до незначної комерційної інформації додавався передрук статей із столичних газет, пізніше - статті місцевих авторів, вчених, громадських, культурних діячів, повідомлення, пов'язані з цікавими подіями місцевого краю, світська хроніка, реклама та оголошення. Таким шляхом формувалася провінційна газета, як правило, широкої тематики. Розрахована на широке коло читачів, це була газета "літературна, комерційна, суспільно-політична і економічна". Отже, тип провінційної газети - це газета "все про всіх" [12, с.123].

Поряд із комерційною інформацією редактори газет, щоб збільшити наклад видання, починають передруковувати статті із столичних журналів та газет, оскільки їх кошт значно перевищував можливості місцевого провінційного читача. Якщо спочатку передплатниками газет були комерсанти, купці, підприємці, то пізніше їх склад розширюється - це люди різних професій, які бажали ознайомитися з останніми новинами та подіями з життя не лише рідного краю, а й столиць.

На зламі століть у провінції з'являються люди, які спеціально займаються газетною справою. Якщо раніше на сторінках періодичних видань публікували свої статті та кореспонденції вчителі, урядовці, краєзнавці, наукові особи, то наприкінці XIX - поч. XX ст. виникає цілий прошарок людей, для яких робота в газеті стає основною професією. Імена багатьох з них відомі, але чимало з них залишилися схованими за псевдонімами та окремими ініціалами. У цілому, їх діяльність свідчить про появу та утвердження в провінції професії журналіста.

Місцева преса мала свої специфічні риси, зумовлені особливостями регіону, складом населення, адміністративними установами. Херсонська провінційна преса сприяла популяризації та поширенню наукових знань з галузей природознавства, техніки, історії, культури, що у свою чергу вело до підвищення освітнього та культурного рівня мешканців регіонів. На її сторінках читач досить легко впізнавав тих людей, яких знав, ті події, учасником яких був сам завдяки невеликій, у порівнянні з столицями, центром кількості населення регіону, конкретної місцевості. Це небувалий феномен для того часу [39, с.98].

З появою в Україні політичних партій та рухів виникла партійна преса. Оскільки діяльність політичних партій у Росії тривалий час була заборонена, партійна преса мала нелегальний характер.

1.2. Політична ситуація на Херсонщині в період з 1907 по 1917 рр.

Події першої російської революції 1905-1907 рр. сприяли активізації українського національного руху, утворенню та активній діяльності українських партійно-політичних організацій. Українські політичні партії, що виникли на початку ХХ ст., відіграли вирішальну роль у національному самоствердженні українців, стали могутнім фактором політичної структуризації українського суспільства. Їх виникнення і становлення стало важливою ознакою модернізації громадського життя, його еволюції в напрямку європейських демократичних тенденцій [23, с.6].

Політика російського уряду щодо українських губерній може бути охарактеризована як «внутрішній колоніалізм», для якого притаманне підпорядкування периферії інтересам центру. Розвиток промисловості периферії набув залежної форми, будучи значною мірою обмеженим первинним виробництвом продукції, що перероблялася в центрі. Економічна влада також зберігалась в центрі.

Політика центру зачіпала інтереси багатьох верств населення України, що формувало у суспільній свідомості мешканців уявлення про неефективність державної централізації. Варто нагадати, що спільні уявлення і погляди про центральну владу є однією з важливих компонентів, притаманних усім регіональним рухам і партіям. Негативна оцінка політики центру найшла своїх прибічників серед мешканців міст. Адже саме вони грають провідну роль в політичному житті сучасних урбанізованих суспільств, саме мешканці міст, як правило, є рушійною силою політичних модернізацій. Серед них раніше розповсюджується політична культура участі, тоді як в сільських спільнотах довше зберігається традиційні і патріархальні її форми. Регіоналізм набув поширення серед територіальної буржуазії, інтелігенції і службовців [19, с.13].

Політична система Російської імперії початку ХХ ст. не забезпечувала представництва інтересів всіх верств населення держави, державна влада була сконцентрована в руках однієї групи інтересів. За таких умов багаточисельні плани створення на базі національного чи адміністративно-територіального принципів областей-автономій не мали шансів на реалізацію в умовах Російської імперії. Подібне явище було обумовлено тим, що децентралізація, яка супроводжується розподілом сфер ведення і наділенням права самостійного прийняття рішення, що характерні для процесу регіоналізації, були несумісні з основними принципами російського державного ладу [24, с.15].

Революція 1905–1907 рр. для представників південноросійської промислової буржуазії стала періодом ціннісного переосмислення відносин із державною владою, поступового подолання традиційних патерналістських уявлень і поглядів. Ідея реформування політичного устрою виникла в неї на тлі відстоювання власних економічних інтересів, дальшого задоволення котрих об'єктивно потребувало нового суспільного ладу. Саме тому регіональні підприємці виступили за оптимізацію державного ладу, проведення

об'єктивно назрілих політичних та соціально-економічних реформ, без яких далі стабільне функціонування ринкової моделі господарювання було б проблематичним. Але їх політичні погляди мали обмежений і поміркований характер, не виходили за рамки вірності монархії [23, с.7].

Участь промисловців у діяльності ліберальних політичних партій відображала процес проникнення прогресивних ідей у середовище останніх а свідчила про поступове наростання в них опозиційних настроїв. Проте відносини ліберальних партій із підприємницькою буржуазією Півдня мали певні особливості. В конституційними демократами вони набули конфліктного характеру через те, що економічні установки й пріоритети діяльності кадетів ішли врозріз із потребами промисловців регіону. Натомість значна частина підприємців Півдня віддала перевагу октябристам, економічна програма і соціальний склад котрих більше відповідав їх інтересам та установкам [23, с.7].

У політичній діяльності буржуазії регіону під час революції можна виділити два умовні етапи. Перший припадав на січень–жовтень 1905 р. й характеризувався проявами обережної конструктивної опозиції та європейського лібералізму, появою записки, в якій уперше було озвучено її політичну позицію, і та схвальним ставленням до Маніфесту 17 жовтня того року. Другий етап стартував з листопада–грудня 1905 р. й відзначався трансформацією поведінки промисловців. Традиції жорсткого державного патерналізму, суворой субординації соціальних груп і репресивно-каральний характер політики самодержавства зумовили повернення підприємців на платформу співпраці з урядом та їх відхід від революційного процесу [23, с.7]

Царський уряд в Російській імперії на початку ХХ ст. побоювався появи українських партійних видань, тому всіляко намагався цьому перешкодити, створивши незадовільні умови для розвитку преси. Партійні видання охоплювали весь спектр українських політичних партій в Російській імперії,

відображаючи своїм змістом їх ідейно-політичну і національну спрямованість, а також відповідні еволюційні процеси в партіях.

В межах Херсонської губернії здійснювали певну роботу місцеві осередки українських партій, які за класифікацією ділилися на соціалістичні, неонародницькі та ліберально-демократичні [24, с.28].

Однією з перших, хто залишив по собі слід у південному регіоні, була Революційна українська партія (РУП), заснована 29 січня 1900 р. в Харкові. Соціальною базою РУП стали студенти, семінаристи, народні вчителі та представники української інтелігенції.

Крім молоді, члени РУП намагалися поширити свій вплив на українські села південного регіону. Література цієї партії, що з'явилась на Херсонщині, викликала серед селян багато балачок і симпатію до революційної справи. Створювалися гуртки із сільської молоді, яка охоче збиралась і читала видання Революційної української партії. Але на півдні рупівцям бракувало організаційного осередку, тому пропаганду часто-густо вели самі селяни, без певного напрямку, що не давало бажаних результатів.

На південних землях функціонувала Одеська українська студентська громада. Її діяльність майже не виступала за межі самоосвітніх справ, тому широких акцій у напрямку об'єднання національних кіл громадськості з її боку не було видно. Таким чином, Одеській студентській громаді не вдалося згуртувати національні сили Півдня України, оскільки, по-перше, вона не була легалізована, по-друге, серед її членів не відчувалося відповідальності за розпочату справу, збори громади відвідувало не більше 10-12 осіб, по-третє, вона не отримала широкої підтримки серед студентів, бо ті ставилися до неї доволі формально [24, с.39-40].

На південних землях діяли і представники Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР). Перші організації українських есерів з'явилися в 1903-1904 рр. і були тісно пов'язані з російськими соціалістами – революціонерами. Незважаючи на привабливість національних гасел, які

вимагали автономії та скликання Українських установчих зборів, стати популярними серед південної громадськості українським есерам не вдалося.

До політичного життя в регіоні залучалися й українські ліберально-демократичні осередки. У 1906 р. була прийнята програма Української демократично-радикальної партії (УДРП). Потенційною соціальною базою партії були селяни-середняки, дрібна буржуазія, інтелігенція. У межах Херсонської губернії осередки Української демократично-радикальної партії існували в Ананьєві, Єлисаветграді, Одесі, Херсоні [23, с.8].

Більшою популярністю серед мешканців південного регіону користувалися місцеві осередки соціалістичного спрямування, основна діяльність яких зосереджувалась на проведенні агітаційно-пропагандистської роботи, проте супроводжувалася слабкістю через відсутність потужного національного руху взагалі. У результаті малочисельності, недостатнього політичного досвіду, епізодичності своїх дій, вищезазначені регіональні осередки не отримали належної підтримки серед південної громадськості і поступалися в силі й міцності загальноросійським політичним партіям такого типу.

Важливим фактором національного руху виступила українська партійна преса. В часи, коли Україні було відмовлено у власній державності, українська періодика суттєво сприяла збереженню та утвердженню національної самобутності народу. Друковані періодичні органи українських партій Херсонщини в загальній системі преси відображали інтереси українського населення, виконували роль політичної трибуни українства [24, с.213].

У період революції 1905 - 1907 рр. на короткий час склалися умови для видання опозиційних газет і журналів. У листопаді 1905 р. була скасована попередня цензура періодичних, а з квітня 1906 р. й неперіодичних видань. Це сприяло появі нових численних видань. В Україні почали виходити 16 україномовних газет і журналів. Щоправда, вже наприкінці 1906 р. завдяки

репресивним діям властей їх кількість скоротилася до чотирьох. Багато які з видань закривалися вже після виходу у світ першого номера [24, с.213].

Весна 1917 року принесла Херсону революцію та визволення. Місто пробудилося від суспільної сплячки: віродився потужний професійний рух, з'явилися впливові національні, громадські та політичні товариства. Громадськість отримала змогу впливати на життя у суспільстві. Влітку відбулися перші вільні демократичні вибори міського самоврядування. Городяни вперше загальним та таємним голосуванням обирали місцеву владу - вчилися демократії. Тоді з величезним успіхом переміг соціалістичний блок, але то були лише перші і невпевнені кроки революційної демократії. Продовжувалася війна, заглиблювалася економічна криза, нагальні реформи не проводились

З 1900 по 1916 роки в Херсоні в різний час виходило 15 газет. Серед херсонських газет-довгожителів виділяються «Херсонские губернские ведомости» (1838-1916 рр.), «Югъ» (1896-1914 рр.), «Херсонская газета Копьйка» (1909-1913 рр.) [14].

Вплинути на маси, привернути їх на свій бік намагалися не тільки партійні видання, але й масові газети бульварного типу, так звані газети-копійки. Перша подібна щоденна «Газета-копійка» вийшла в Петербурзі в 1908 р. під редакцією М.Б. Городецького і В.А. Анзімірова. Вона видавалася двома випусками - вранці і ввечері, мала кілька додатків: «Журнал-копійка», «Листок-копійка», «Веселый балагур», «Альбом "Копійки"» та ін. Один номер коштував 1 копійку (проти ціни 5 копійок інших газет). Такі газети почали з'являтися в інших містах [12, с.169].

«Копійки» мали широке розповсюдження серед робочих, так як «значение газеты в жизни рабочих определялось не только объемом, политической информацией и периодичностью издания, они предъявляли к ней те же требования — универсальность содержания, широта охвата действительности, — что и в других сферах культурного потребления, тем

более что многим рабочим газета заменяла книгу. Нетребовательного читателя копеечная пресса привлекала обилием низкопробной беллетристики» [12, с.170]. Робочі не мали змогу витратити багато грошей на книги, і дешеві газети, доступні, розповсюджені, намагались заповнити утворену пустоту, пропонуючи на своїх сторінках саме різноманітне читиво: і інформацію, і статті з коментарями, і сенсації, і скандали, і белетристику.

Ось цензурна характеристика «Херсонской газеты Копѣйка»: *«Ежедневное и вследствие своей дешевизны получившее весьма широкое распространение издание умеренно-прогрессивного направления. Помещая на своих страницах обычные в ежедневной прессе сведения, газета сопровождает их руководящими статьями, в которых с умеренно-либеральной точки зрения обсуждает очередные вопросы политической и общественной жизни»* [12, с.171]. Тон характеристики абсолютно спокійний: поміркована опозиційність газети небезпеки не представляла. Але тут вже відмічена цікава особливість подачі матеріалу: повідомлення про події супроводжувалися редакційними статтями, які роз'яснювали непідготовленому читачу значення та зміст кожної події. У Херсоні газета «Копійка» почала виходити з квітня 1909 року [14].

Таким чином, кінець XIX - початок XX ст. - період, котрий характеризується успіхами в розвитку періодики на Херсонщині. Цей період, ознаменувався бурхливим розвитком економіки, громадської свідомості, культурного життя у центрі і регіонах, до яких належав Південь. Все це спонукало до формування нової журналістики, що ґрунтувалася на постійному обміні новітньою інформацією. У цей період передрук столичних статей значно обмежується і на сторінках газет та журналів з'являються місцеві новини та матеріали.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-ТЕМАТИЧНА ТА ЖАНРОВА ХАРАКТЕРИСТИКА «ХЕРСОНСЬКОЇ ГАЗЕТА КОПЬЙКА»

2.1. Рубрики видання, тематичне наповнення

Як зауважує дослідниця О.Рембецька, життя губернського міста Херсон в Російській імперії на початку ХХ ст. важко уявити без газети. Щоденна газета – найперше, що спадає на думку, коли йдеться про джерела висвітлення повсякденності міста, його населення, населення околиць міста, губернії та й імперії в цілому [15, с.89].

Способи донесення інформації, пріоритети у розподілі газетної площі, відбір новин і тем, – усе це саме по собі може багато сказати про суспільство, на споживання якого був розрахований специфічний товар – газета, особливо, коли це було не державне, а комерційне видання.

«Херсонська газета Копьйка» почала виходити з 28 квітня 1909 року. Останній номер газети вийшов 21 квітня 1913 року. Це була щоденна, безпартійна, суспільно-літературна та комерційна газета. Обсяг газети складав 4-6 листків, розмір 54x38 см [15, с.89].

Засновником та видавцем газети був херсонський купець 1-ої гільдії, голова Херсонського біржевого комітету Мойсей Семенович Рабінович (1849–1911). Мойсей Рабінович – комерційний радник, власник лісопильного заводу, член обліково-позикового комітету Херсонського відділення державного банку з торговельно-промислових кредитів [15, с.89].

Друкувалась газета у типографії А. та М. Заранкіних, Б.А.Фукса. У відділі краєзнавства Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара зберігаються комплекти даної газети за 1909-1913.

«Херсонська газета Копьїка» друкувала поточні політичні новини по країні й за кордоном, рецензії, світські плітки, приватні оголошення, рекламні матеріали.

Газета видавалася російською мовою. У газеті були наступні рубрики: «Телеграфные известия», «По России», «Местная жизнь», «Отблески дня», «Театр и музыка», «Происшествия в Херсоне», «Фельетоны», «Спорт», «Письмо в редакцию», «Почтовый ящик».

На першій та останніх сторінках розміщувались рекламні оголошення та приватні об'яви. Друга сторінка була виділена під телеграми: інформація такого роду була найбільш важливою та заповнювала дві третини тієї площі, яку газети відводять під фактичний матеріал. На цій же сторінці була представлена рубрика «По России». Рубрики «Местная жизнь», «Происшествия в Херсоне», «Театр и музыка», «Фельетоны» розміщувались на двох наступних сторінках.

У «Херсонській газеті Копьїка», як наголошує О.Рембецька, розміщувалися матеріали про концерти та гастролі в рубриці «Театр та музыка», адже період кінця XIX – початку XX ст. – час мистецького становлення Херсона. Відбулося пробудження музичного та театрального життя, формування естетичної свідомості населення, були закладені підвалини, необхідні для подальшого розвитку музичної культури краю. Херсонщина на межі XIX–XX століть була регіоном, в якому яскраво представлені музичні традиції багатьох етносів, що проживали на території краю. Концертні зібрання були улюбленою формою дозвілля культурного товариства Херсона на початку XX ст. Велика кількість концертних майданчиків у місті свідчить про справжнє захоплення музикою: музичні вечори проводилися у залах Міської Аудиторії, Міського та Дворянського зібрань, на Потьомкінському бульварі, в Олександрівському парку [15, с.90].

Мистецькі події, що відбувалися на концертних майданчиках, висвітлювалися достатньо активно. Саме з газетних заміток ми дізнаємось

про те, що херсонці мали змогу почути відомих виконавців: О. Єрмакова, А. Більської, Є. Гілярова, М. Мейгарта (1910), О. Каміонського (1914). У травні 1912 р. в Міському зібранні відбувся концерт європейських зірок – примадони міланської опери А. Марцелло та артиста паризького театру Є. Мар'яшеса. Губернський центр відвідували також скрипалі: у 1909 - 1910 рр. до Херсону завітали соліст Його імператорської величності Л. Ауер з піаністом Л. Крейцером, скрипалі Я. Гурвіч, Л. Любошиць, Я. Кубелик, Я. Коціан. Вдалося знайти відомості лише про один виступ віолончеліста: у 1912 р. відбувся концерт одного з перших випускників Херсонського музичного училища І. Стучевського [15, с.90].

Також за матеріалами газети ми дізнаємося, що незмінною популярністю у херсонців користувалися виступи піаністів: Й. Сливинського (1911), А. Фельдблюмт (1913), Л. Розенблюма (1914). З великим успіхом 4 лютого 1914 р. пройшов концерт О. Скрябіна.

На шпальтах газети були розміщені замітки про виконавців камерної музики: піаніста Д. Клімова та співачки М. Полянкевич-Орехової (1910), скрипаля-віртуоза Є. Крейновича та піаністки С. Склярєвської (1910), піаніста О. Фельдштейна в ансамблі з місцевим скрипалем Г. Каржинєровим (1910).

Представлені у хроніці гастрольних подій і концерти симфонічної музики – зокрема, неодноразово й незмінно з тріумфом виступав Полтавський симфонічний оркестр під орудою Д. Ахшарумова (листопад 1909, квітень 1910, грудень 1911 рр.).

Як повідомляє «Херсонская газета Копьїка», у травні 1911 року у Херсоні відбулась виставка картин сучасного мистецтва за сприянням В.Іздебського, де було представлено 250 картин мистецтва. “Салони” В. Іздебського, які були першими найбільшими на теренах Російської імперії експозиціями сучасного мистецтва, стали особливо значущими для формування нової генерації українських художників у 1909–1911 р.р. і

зіграли величезну роль у розвитку російського мистецтва. Публіка мала можливість познайомитися на цих виставках не тільки з роботами зарубіжних художників, але і співвітчизників. У громадян виставка викликала доброзичливі відгуки. З номера в номер газета захоплювалися тим, що “Салон” зацікавив херсонську публіку й відвідується дуже добре: “Виставку відвідало близько тисячі осіб. Для нашого міста ця цифра є винятковою” [29, с.23].

У цій же рубриці розміщувалися невеликі за обсягом відгуки про театральні вистави.

Представляє інтерес газетна рубрика «Фельетон», де розміщувалися як маленькі фейлетони херсонських авторів, так і великі за обсягом фейлетони російських журналістів.

У газеті друкувалися вірші місцевих авторів під псевдонімами. Наприклад, у «Херсонській газеті - копійці» від 27 серпня 1910 року був надрукований вірш про місто Херсон:

Кто хочет знать наш град Херсон?

Каким добром обилен он...

Девушки наши любят спорт,

А дамы едут на курорт,

Мужчины карты уважают,

Сидеть у Винкенса не прочь

И с шансонетками всю ночь

Хандру всю с ними убивают... Підпис «Дядя Дон» [28, с.3]

Для зворотнього зв'язку з читачами існували рубрики «Письмо в редакцию» и «Почтовый ящик». В рубриці «Письмо в редакцию» розміщували різноманітні листи читачів – відгуки про прочитаний матеріал, листи-звернення до влади, про наболілі питання. Газетна рубрика «Почтовый ящик» - це своєрідний мобільний зв'язок на початку ХХ століття. Саме тут редактор-видавець звертався до авторів, які надіслали свої матеріали до

редакції: в одних випадках авторам було відмовлено в розміщенні наданих матеріалів на шпальтах газети, в інших – авторам пропонували прийти за гонораром у визначений час.

Таким чином, «Херсонська газета Коп'їка» - це газета бульварного типу, яка містила в собі місцеві новини, скандальні історії, белетристику, неглибокі коментарі подій політичного життя.

2.2. Висвітлення життя міста Херсона на шпальтах газети

В газеті були виділені спеціальні рубрики «Местная жизнь», «Происшествия в Херсоне» и «Отблески дня», які висвітлювали основні події міста.

Як стверджує дослідниця О.Рембецька, у рубриці «Местная жизнь» розміщувались матеріали про цікаві події у Херсоні: відкриття шкіл, читання лекцій у Міській аудиторії, влаштування самодіяльних вистав. Окрему і дуже важливу роль в процесі формування міського соціокультурного середовища відіграє дозвілля мешканців міста, способи його проведення та інфраструктура розваг. Можна навіть сказати, що поселення стає містом, а його мешканці – городянами настільки, наскільки реалізується саме ця функція [15, с.91].

Наприклад, завдяки газетним матеріалам можна дізнатися про те, що у районі Забалка у 1912 році функціонував відкритий сад з романтичною назвою «Отрада». При ньому існували невеликі за кількістю учасників драматичні трупи, до складу яких входили звичайні робітники, які були закохані в театральне мистецтво і ввечері влаштували свої репетиції або вистави. 22 квітня 1912 року у газеті було розміщено повідомлення про те, що ведуться переговори з оркестром Модлинського полку з приводу участі у виставах самодіяльного забалківського театру. Ось як розповідає про наступні події газета від 27 травня 1912 року: *«Сегодня состоится большое гулянье. На летней сцене украинской труппой Лидина-Днепровского будет*

поставлена известная Малорусская пьеса Карпенко-Карого «Безталанна» – драма в 5-ти действиях. На открытой площадке – танцы» [35, с.4].

А вже через декілька днів, 3 червня, у газеті представлена нова інформація, що в цей день «відбудеться народне гуляння»: *«На открытой сцене украинской труппой Лидина-Днепровского предъявлена будет известная малорусская пьеса «Жыдивка-Выхрестка». В заглавной роли Сарры выступит артистка И.Ц.Модзалевская. Для публики в саду качели, гигантские шаги и танцевальная площадка» [36, с.3].*

У газеті наведені й інші факти з життя Забалки. Наприклад: у залі товариства «Опора» правління товариства «Народна Допомога» влаштувала для 300 бідних дітей ялинку з безкоштовними солодкими подарунками та ще й з роздачею теплих речей (їх пожертвували заможні херсонці). У травні 1912 року розглядався протокол училищної комісії про побудову за рахунок короткострокового займу 4-класного міського училища на Забалці. А вже влітку через газетну публікацію городянам повідомили про те, що місцева амбулаторія переїхала до нового, спеціально побудованого для цих цілей приміщення, з новими меблями та обладнанням [15, с.91].

Представники трудящого люду, які були вихідцями із середовища бідного міщанства та селян інколи могли дозволити собі відвідувати циркові вистави, спостерігати за польотами аеропланів чи проводити безкоштовні прогулянки в садах.

Наприклад, наприкінці березня 1912 року у місцевій газеті «Херсонська газета Копьїка» було розміщено оголошення:

«Въ понедѣльникъ 26 и во вторникъ 27 марта (пасхальная недѣля) въ 4 часа дня на специально устроенномъ аэродромъ между Губернской тюрьмой Богоугоднымъ заведеніемъ

ПОЛЕТЫ всемірно-извъстнаго авіатора УТОЧКИНА

Міровой рекордъ 137 и 138-ой неотмъненные полеты.

Полеты независимо от состоянія погоды будутъ совершены БЕЗОТЛОГАТЕЛЬНО. Во избѣжаніе скопленія публики у кассъ аэродрома открыта продажа билетовъ въ городъ: въ книжномъ магазинѣ М.О.Шаха и въ мануф. маг. Н-ки В.Т.Пташкова и въ дни полетовъ съ 2-хъ час. дня до окончанія въ кассахъ аэродрома.

Число билетовъ ограничено. Цѣны мѣстамъ (со включ. благ. сборъ):

Ложь-8 р.40к., стулья-1го ряда.2р.10к., скамьи-1,2 и 3го ряда - 1р., входные стоятъ 50к. Входъ въ кругъ бесплатно воспрещенъ.

По всѣмъ дѣламъ, а также для записи пассажировъ (цѣна 100р.) принимаютъ ежедневно отъ 2 до 4 час. дня въ Петербургской гостинницѣ доверенные С.И. Уточкина С.М. Варшавскій» [34, с.3].

Як повідомляє «Херсонська газета Копійка» за непогоди насолодитися таким дійством херсонці змогли тільки 7 та 8 квітня: *"Ровно в 5 с пол. часов, после демонстрации "Фармана" перед учащимися, г. Уточкин сел на свою воздушную птицу. Заработал пропеллер, обдал публику тучей пыли и вдруг перед зрителями предстала картина, поразительная по своей по своей красоте. Царь воздуха парил над толпой, плавно кружась над землей. Сделав несколько кругов в воздухе г. Уточкин замечательно красиво опустился на землю, приветствуемый бурными аплодисментами толпы"* [31, с.3].

А вже 8 квітня Уточкін піднявся в повітря з пасажиркою – ім'я відважної херсонки залишилось невідомим. Ось як ці події описуються в місцевій газеті: *"Пассажир оказался пассажиркою, которая хотела испытать неведомое до сих пор ею ощущение и подъем. Дама сняла шляпку и уселась на аппарат также спокойно, точно она села, в кресло, своего будуара. Ни капли волнения и страха перед чем-то неведомым"* [32, с.3].

Все ж найпопулярнішими серед простих херсонців зазвичай були практичні організаційні форми дозвілля (вуличні ігри, кулачні бійки), що неабияк відбивалося на їх вихованні та відділяло від «високої» культури еліти суспільства.

На початку ХХ століття в Херсон прийшла мода на дачний відпочинок. Незабаром залишити сім'ю на літо в місті вважалося верхом непристойності і свідчило про великі фінансові труднощі у сімейства. З квітня по вересень херсонські газети рясніли оголошеннями про здачу дач у Голій Пристані, Олешках (нині Цюрупинськ), Скадовську, ну і для самих заможних - в Одесі. Один з кореспондентів газети цікаво описав початок літа 1911 року в Голій Пристані: *«На улицах уже можно часто увидеть почтенных матрон, озабоченно переходящих со двора во двор, где только наклеена бумажка примерно с такой надписью: "Отдается квартира в наем на летний сезон, с садом". "Боже мой, не будет ли здесь скучно моей Анечке? Она привыкла погулять, а здесь такая глушь..." - говорит шустрая мамаша голопристанцу, владельцу дачи. Последний ухмыляется: "Ха-ха, у нас не весело? Да им отбою от кавалеров не будет. У нас тут летом и гимназисты, и коммерсанты, и студенты, и прочие, а вы "скучно"»* [29, с.2]. Ціну за житло запитували, як правило, втричі більшу від існуючих, а потім починався торг. Після укладання усної угоди і домовленості про час, коли майбутні дачники заїдуть, господар дачі, як правило, проводив коротку екскурсію по околицях з метою ознайомлення з визначними пам'ятками.

Закінчувався дачний сезон наприкінці серпня – початку вересня переїздом жителів в місто. «Херсонська газета Коп'яка» наприкінці 1910 року розмістила есе про Херсон в цей період: *«Во дворе содом, соседи переезжают с дачи. Вопли хозяйки разрывают душу: "Разбойники, где же ножка? Ваня, взгляни, ради Бога, взгляни же, грузчики у ломберного столика ногу сломали". Из окон квартиры несутся вопли, малолетние преступники, то бишь дети переехавших, забавляются резонансом пустой квартиры. Как же хорошо было все-таки в городе, когда вас не было!»* [28,с.3].

Отже, газета інформувала своїх читачів про заходи, які організовувались у сфері дозвілля, відкриття культурно-просвітницьких закладів, висвітлювала життя мешканців міста.

Таким чином, «Херсонская газета Копьїка» - щоденна, безпартійна, суспільно-літературна та комерційна газета, яка містила рецензії, світські плітки, приватні оголошення, рекламні матеріали, матеріали про життя мешканців міста й була розрахована на масового читача.

2.3. Художня література на сторінках видання

Характерною рисою «Херсонской газеты Копьїка» було наявність освітніх, історичних та культурних статей, оповідей та фейлетонів, що певною мірою впливало на культурний розвиток населення.

Журналістський фейлетон належить до групи публіцистичних жанрів. На початку ХХ століття, за визначенням Т.Паршиної, "слово "фейлетон" означає специфічний газетний жанр, особливий спосіб спілкування фейлетоніста з читачем [8, с.12].

В аналізованій газеті яскраво представлені саме публіцистичні, проблемні фейлетони з точними іменами, фактами й подіями. Проте, називаючи конкретних винуватців, автори не забувають зазначити, що такі явища є досить поширеними.

Фейлетони друкувались регулярно під однойменною рубрикою. Зазвичай, у творах були показані різні види шахрайства, зловживання службовими й посадовими обов'язками.

Наприклад, у фейлетоні «Ігрок» викривається таке явище як азартні ігри: *«В Петербурге открывается выставка игральных карт. Предполагается также выставка породистых клубных игроков. Будут демонстрироваться талантливые шулера. Призы получают клубманы, которые большее количество раз были биты. Те, которые лучше всего умеют обыгрывать птенцов и пижонов. Те, которые умеют показывать карточные фокусы. Те, которые спустили большее количество денег – чужих и своих.*

Говорят, что Херсон экспонирует на выставку нескольких чистокровных игроков. Господа, вы догадываетесь, кто из херсонцев может рассчитывать на получение международного приза за великое множество клубных историй и скандалов?» [37, с.3].

Досить цікавим є фейлетон В.Нежданова, в якому автор розмірковує про те, чому потрібно навчати майбутніх журналістів на факультетах у російських університетах:

«Прежде всего я бы научил всех русских журналистов грамоте. Затем по специальностям. Передовиков я бы научил применяться положениям: Затруднительным, военным, чрезвычайным и особенно с губернаторским положением, хуже которого как говорится не бывает. Посему у передовиков на сей предмет должен быть развит нюх. Чтобы чутьем знали – откуда ветер веет.

Редакторов - я усиленно приучал бы к сидячему образу жизни. На это ампула советовал бы идти людям, готовым ко всем превратностям судьбы.

У фельетониста может не быть никаких убеждений. Главным образом это должны быть люди веселого нрава. Самый подходящий элемент для наполнения рядов фельетонистов - опереточные комики, забулдыги и пьяницы. Погребальщики и могильщики отнюдь не должны писать фельетоны!

Хроникерами и репортерами должны быть люди, потерявшие честь и совесть. На факультеты журналистов хроникерам главным образом нужно развивать фантазию и способность из мухи делать слона» [26,с.2].

Потім автор наводить вимоги, які повинні бути пред'явлені для людей журналістської професії: для поліцейських хронікерів, рецензентів драматичних та музичних, спеціальних кореспондентів. В.Нежданов зазначає, що журналісти повинні проходити короткий курс швидкої допомоги для надання необхідної допомоги самому собі.

Стислий огляд типових фейлетонів, що з'являлись у херсонській пресі початку ХХ століття, дає підставу зробити висновок, що вони поєднували дві важливі функції: 1) викрити явище, показати його світові й таким чином заявити про проблему; 2) висміяти негативні явища.

Гумор і сатира цих творів в основному полягали в тому, що в самій стилістиці автора спостерігалися спроби розповісти про явище з певною долею іронії.

Набагато краще використано викривальну функцію таких фейлетонів. Називаючи конкретні імена, адреси, автори докладно описують різноманітні шахрайства, спекуляції і навіть намагаються застерегти й запобігти подібним явищам.

На шпальтах газети постійно друкувалися нариси на злободенні теми. Наприклад у нарисі «В биоскопе» розповідають про проблеми вентиляції у приміщенні закладу:

«В парке невозможно скучно.

-Шныряют взад и вперед, оплевивают подсолнечную шелеху прохожим и плоско острят.

- в американсокм биоскопе светло.

- Зашел.

- Точно в баню.

- Сразу так и обдало паром.

Наконец появились креолы. Протанцевали «что-то». Еще раз. Пот с них льется ручьем.

- Сейчас будет еще хуже» - объявляет креол. И действительно оправдывает сказанное.

- Душно. Публика машет веерами, шляпами, платками. Начинается стук палками и ногами.

- Шумно. Стемнело.

- Электрические вентиляторы едва чувствуются. Публика потеет.

- *Посреди сеанса сбежал. Пропали двадцать копеек!* [33,с.3]

А у начерку «Большой человек» автор розмірковує, кого вважати «великою людиною» у м. Херсоні: гласного Рябкова, за допомогою якого можна вирішити безліч питань, або Барінбаума, який займається благодійністю, або Гопнера, який є орендатором колонок для афіш – «хочет клеит, не хочет – не клеит. Дадите больше – заклею афишу того или другого», або володаря бакалейнонь лавки, який займається знахарством й вважає себе великою людиною. Наприкінці фейлетону приходиться до висновку: «Однако, сколько великих людей. Но среди них ни одного большого человека» [27, с.3].

На сторінках газети друкувались й перекладні оповідання: наприклад з малярської мови «Три сестри».

Практично в кожній газеті друкувалися вірші місцевих поетів, які були підписані певними псевдонімами: «Дон», «Дядя Дон», «М», «Эдич», «Наблюдатель»

Поезія представлена різнопланова.

Так, багато ліричних віршів-посвят коханим жінкам. Наприклад, вірш «Порывы».

Посвящ.Я.Р-ну

*Если-б только в груди моей пылкой всегда
Вечно-б жили лучи вдохновенья,
И ее не могли омрачить никогда
Ни печаль, также скорбь и сомненья.
Если б грезы любви необъятной моей
Красотою чудесной лаская,
Были б девственно чисты, как горный ручей
Как воздушные призраки рая!*

Дон

драматична (Вірш "Мать»).

Мать

С натуры

Третий день в жару малютка

Тяжело и хрипло дышит

Мать сидит над нею, чутко

Колыбель ее колышет

Истомленными руками

Унимает, гладит, манит:

«Сядь на рученьки у мамы,

Сядь, родная, легче станет!»

В пальцах судорожных ложка

С приготовленным лекарством

Мать, очнись! Больная крошка

Уж слилась с Небесным Царством. М

Відмітимо, що вірші надруковані вірші саме російською мовою.

Літературні сторінки в газеті “Копійка” представлені художніми та публіцистичними творами анонімних авторів, уривками з оповідань відомих російських авторів, статтями М. Горького (“По поводу”), міським матеріалом. Головна проблематика цих творів – зображення тогочасної дійсності, викриття існуючого ладу, боротьба за права та свободу людини.

Головний герой анонімного оповідання “Законник” – Дмитро. Розмовляючи з товаришем, він говорить: “...почему такое: урядник – ваше благородие, поп – ваше преподобие, а мы с тобой – сукины дети и больше никак”. Довідавшись, що незабаром вийде закон, який урівняє права всіх громадян, Дмитро так розміркувався, що почав питати товариша, ніби когось “із власть імущих”: “Почему войну проиграли? А почему голод?.. А почему у вас, генералов, пузо отросло до самого дивана?.. А зачем в моего брата-

солдата, в народ стрелять? А покажите такой закон на это!..”. Дмитрів товариш злякався і втік з криками “караул!” [26, с.3].

Уривки з оповідання Н. М. Осиповича “В летнюю ночь”, передруковані з “Донской речи”, розміщено під рубрикою “Нові книги”. У творі психологічно правдиво змальовано душевний стан політв’язня Стефана Драда. Герой оповідання багато років провів у одиночній камері. Якось у літню ніч Стефан потрапив до саду. “Великое чувство свободы охватило все его существо, – пише Осипович, – а в сердце зарождались дивные аккорды”. Повернувшись до камери, герой підійняв такий галас, що проснулися усі в’язні й сприйняли стук і крики Драда як сигнал до дії. Уся тюрма зашуміла й загуркотіла. “Чувство свободы и протеста охватило всех...” – саме на цьому моменті переривається оповідання [28, с.3].

У творі “Восточное сказание о шахматной игре” анонімний автор звертається до східних мотивів. Сказання примушує задуматися над уроками життя. Мудрець Зессу за допомогою шахової гри вчить царя Шехрала, що сила правителя у підтримці народу, а не у кропопролитті й страті, що “...государь украшается мудростью и храбростью своих полководцев и защищается верностью и любовью своих подданных...”. Автор пише: “И когда человеческие грехи, беззакония и преступления переполняют чашу терпения Господня, когда люди забывают своего Творца по образцу и подобию коего они созданы и превращаются в кровожадных зверей, когда слезы обиженных вдов и сирот заливают уже ступни трона Господня, и вопиют о мщении, – тогда Господь во гневе своем посылает на землю государя, который карает всех, не разбирая ни правого, ни виноватого, который научит, наконец, людей помнить свое двойное назначение: “Вкушают от благ земных свободно, и потом с молитвой теплою склониться перед Творцом” [31, с.3].

У статті М. Горького “По поводу” дається відповідь на питання читачів, які намагаються зрозуміти, що трапилося з народом, чому він став

“кровожадным зверем”. Горький наводить приклад так званого “милосердя”, коли у Києві з вікна разом з речами викинули гувернантку, в той час як зберегли життя канарейці. Письменник впевнений, що “возмездие естественно”, і доводить це тим, що ми живемо в країні, де людей “до сего дня секут, хлещут нагайкой, забивают палками до смерти, где ломают ребра, бьют по лицу ради забавы, где нет предела насилиям над людьми, где формы мучений разнообразны до отвращения...”. Гнівний осуд письменника викликає таке ставлення панівного класу до простої людини.

Звертаючись до читачки, Горький закликає не вимагати від людей того, чого вони не одержали від панів – милосердя. “У него [у народа] лопнуло терпение, – пише він. – Я не оправдываю жестокости, которую вы сами сделали законом жизни и только говорю, что в стране, где вы так долго допускали произвол и насилие – в этой несчастной стране среди вас нет правых, нет достойных сострадания” [35, с.4].

Нарис невідомого автора “Из путевых заметок” торкається важливої теми єврейських погромів, які точилися по всій країні. Оповідач стверджує, що у цьому винна поліція і наводить тому численні приклади. Автор висловлює гуманістичні погляди щодо майбутнього: “...впереди заря свободы... вот-вот должны пасть все цепи, сковавшие все лучшее, все благородное и честное в нашем обществе, еще один шаг – и мы вступаем в семью истинно культурных европейских государств и рядом с этим такое зверское, такое средневековое варварство...” [26, с.3].

Отже, літературні сторінки газети «Копійка» порушували питання рівності усіх верств населення перед законом, протесту проти несправедливого ладу, віри в доброго і мудрого правителя. В них засуджувалися варварство, деспотизм, жорстокість “власть імущих” та відчувалася глибока надія на краще майбутнє.

Суттєві відомості про культурне життя Херсона можна одержати з оголошень літературно-мистецького характеру. Вже з першого номера газети

дізнаємося, що книжковий магазин І. Ільченка одержав книги Л. Толстого “Великий гріх” та книги видавництв “Колокол”, “Труд і воля”, “Молот”, а також приймав замовлення на передплату повного зібрання творів М. Чернишевського. Це оголошення свідчить про те, що громадськість міста турбувалася про демократизацію освіти населення.

Розглянуті нами публікації у газеті «Копійка» дозволяють зробити такі висновки:

- літературні сторінки газети були представлені як художніми, так і публіцистичними творами;
- популярністю в цей час користувалися виключно твори російських письменників як минулого, так і сучасників;
- у газеті під представленими фейлетонами відсутні прізвища авторів – або взагалі анонімно (наприклад, «М.»), або під псевдонімом (наприклад «Дядя Дон»).

2.4. Тематичне розмаїття рекламних повідомлень газети

Як стверджує дослідниця О. Рембецька, бурхливий розвиток промисловості та торгівлі, що спостерігається в Росії в період кінця XIX - початку XX ст. призвів до збільшення конкуренції між товаровиробниками. Особливо це виявлялося в таких галузях промисловості, як легка і харчова, що були безпосередньо орієнтовані на масового споживача, а також у роздрібній торгівлі та наданні послуг населенню. Саме в цих напрямках підприємці з невеликим початковим капіталом намагаються розпочати власну справу. Водночас представники середнього класу, що утверджується в цей період, є і основними споживачами товарів та послуг. На рубежі століть побутове життя городянина стає об'єктом цілеспрямованого формування з боку виробників, торговців, художників-оформлювачів, журналістів, гігієністів, які дієво впливали на масову свідомість, прищеплювали смак, виховували публіку, створювали систему нових потреб. Заразом цьому

впливу підлягають все ширші верстви міського населення. В умовах конкуренції стрімко розвивається реклама, яка займає все більше місце в житті суспільства [16, с. 88].

Візуальна реклама слугувала своєрідним орієнтиром серед розмаїття крамниць для неписьменної частини населення. Реклама відбивала і національні особливості продавців, їх винахідливість при вирішенні питань збуту товарів. За допомогою реклами продавці намагалися розширити коло споживачів своєї продукції. Місцеві торговельні заклади пропонували продукцію легкої та харчової галузей промисловості, предмети першої необхідності. Крім того, можна було знайти інформацію і про ексклюзивні речі [16, с. 88].

Херсон у XIX - на початку XX ст. мав розгалужену мережу магазинів та торговельних місць, більшість з яких здійснювала спеціалізовану торгівлю. Крім того, функціонували заклади, що надавали послуги жителям міста: готелі, трактири, перукарні тощо [16, с. 88].

На думку О.Рембецької, до першої спроби херсонської реклами можна віднести розміщений у газеті «Херсонские губернские ведомости» преїскурант цін Херсонської губернської фотографії. Тільки з появою у 1898 році херсонської газети «Югъ» у Херсоні розпочалась ера газетної реклами. - практично в перших номерах газети з'являється графічна реклама [16, с. 88].

Газетна реклама початку XX століття користувалась особливим успіхом. Це і не дивно, адже газети в той час були практично єдиним засобом масової інформації, а об'яви в газетах, тираж якої перевищував 5000 екземплярів на день, могли привести до фірми нових клієнтів, отже, і прибуток. Така велика популярність рекламних об'яв підштовхувала видавців газет до збільшення місця під рекламу, це і привело до того, що на початку XX століття газети стали віддавати до половини своєї площі під рекламу – те ж саме

спостерігається і в наш час. Реклама початку ХХ століття відрізнялась своєю простотою та зрозумілістю [16, с. 88-89].

Шпальти місцевого періодичного видання “Херсонская газета Копьяка” постійно містили рекламні оголошення. Серед оголошень розміщувалися пропозиції як місцевих, так і столичних підприємців. Реклама враховувала смаки, бажання та купівельну спроможність місцевих жителів та намагалася їх задовольнити. Тому покупці могли знайти інформацію як про вишукані, коштовні речі, так і про звичайні, дешеві [16, с. 89].

З рекламних оголошень можна було довідатися про відкриття нових магазинів, перукарень чи інших закладів. Наприклад: *«20 сентября открылся новый магазин обуви, где имеется большой выбор изящной и прочной обуви по крайне дешевым ценам, а именно: Муж.хром.бот. 4 р.90 к., дамские – 3 р.75 к., детские от 50 копеек. Торгов. переулок уг.Дворян., рядом с театром «Марсель», против гал. маг. Бромер. С почтением Я.С.Перельштейн»».*

Так, в одному з оголошень повідомлялося: *“Недавно прибывший в г. Херсон мужской портной Викентий Родан имеет честь известить, что в открытом им заведении принимаются и исполняются в самом скором времени и по новейшим фасонам заказы разного мужского платья”.*

За типом пропонованих товарів рекламних оголошень умовно можна розділити на кілька груп. По-перше, ті, що пропонували друковану продукцію: книжки, журнали, газети. По-друге, предмети вжитку – це могли бути знаряддя праці, меблі, посуд тощо. По-третє, косметичні засоби.

Місцеві торговці постійно повідомляли про надходження до їх магазинів нового товару: *“В книжном и галантерейном магазине А. Данюшевского в Херсоне, получены и поступили в продажу учебные книги, письменные принадлежности и в большом выборе ноты, вновь получены галантерейные товары, а также получен большой выбор швейных машин новейшей конструкции”.*

Обов'язковою складовою рекламного оголошення була розповідь про товар, його особливості та переваги, як правило, зазначалося, що ціни найдешевші або повідомлялося про знижки. Наприклад: *«Не спешите купить обувь пока не посмотрите по Суворовской улице в доме Заранкина против синагоги во дворе №5 квартира Якобсон, где распродается обувь Яковенко 50 коп за рубль сапог. Обратите внимание на дешевизну сапог.»*

«Выгоднее чем везде можно себе заказать мужское платье у портного Х.Л.Лившица ул.Суворовская и Ришельевская, д.Каверцы. Где вновь получен большой выбор русск. и английск. всевозможных суконных товаров непосредственно из первых рук; почему имею возможность изготовлять заказы вне всякой конкуренции. Имеется большой выбор: сукна, костор, драп-Диагональ и проч.форменных товаров, для всех учебных заведений, а также прием заказов с матер. Г.г. заказчиков. Допускается рассрочка на льготных условиях. А также и за наличные».

З рекламних оголошень жителі дізнавалися про розпродаж товарів у місцевих магазинах. Наприклад, повідомлялося, що *“в магазине Ф.З.Спивака окончательная распродажа суконных и мануфактурных товаров по случаю прибытия второго транспорта товара. Жители гор.Херсона и его окрестностей имеют экстраординарный случай приобрести новомодные суконные, шелковые, шерстяные и бумажные товары в открываемом на короткое время с 16 августа в д.Скарлато по Ганнибаловской улице окончательной распродажи. Купить товар по случаю небывалым дешевым ценам я поставил себе целью распродать его с незначительным заработком как можно дешевле и скорее. Цены назначены на каждом куске товара решительными и без запроса. Прошу лично убедиться в баснословной дешевизне цен. Ф.Спивак».*

Рекламодавці враховували вікові, освітні та інші якості потенційних покупців. Наприклад, якщо пропонували журнал для юнацтва, то коротко характеризували його зміст: *“Открыта подписка на новое периодическое*

издание, для русского юношества, под названием: “Час досуга”. В состав этого журнала войдут следующие отделы забав и увеселений: игры в саду, на дворе, в поле или вообще на воздухе; игры общественные в комнате; игры гимнастические; игры, изоощряющие ум и соображение; игры театральные”.

У жіночої аудиторії попитом користувалися часописи, що присвячувалися моді, мистецтву, літературі. Так, видавництво Санкт-Петербурзького журналу “Северный Цветок” детально повідомляло не тільки про зміст видання, але й обсяг сторінок, наявність ескізів, виготовлених французькими художниками спеціально для нього: *“Сведения о всех замечательных явлениях модного мира, о новых нарядах, головных уборах, прическе. Приложения. Числом более 200 будут состоять из модных картинок, рисунков, узоров, выкроек, музыкальных пьес для пианино, фортепиано. 4 раза в год – картинки мужских модных нарядов, которые заказаны Парижскому художнику”.* Вказувалася і ціна – 10 руб. на рік. Для передплатників встановлювалися заохочувальні премії: *“музыкальный альбом – из 12 новейших танцев; практическое руководство к распознаванию дойных коров и уходу за ними, энциклопедическое руководство к вышиванию по канве, шерстью, шелком; руководство к изучению акварельной живописи в 6 уроков”.*

Модні журнали користувалися попитом і у чоловічої аудиторії, про що свідчать оголошення такого змісту: *“Мужской модный журнал, единственный в русском и немецком языках. Содержит в себе описание мужских мод, выкройки с объяснениями, а так же детские моды. Известия и объявления о новых материалах и новостях мужского костюма и туалета. Кроме того, объявления наилучших и известнейших фирм швейных машин и их агентов и пр. Подписная цена: с доставкой и пересылкой в год 7 руб. На 1/2 года – 4 руб.”*

Книжкові магазини постійно повідомляли про передплату на газети та журнали: *“Книжный магазин А.Шмидта в Херсоне принимает подписку на*

все русские журналы и газеты на 1909 год, по опубликованным от редакции ценам. Требования на журналы и газеты немедленно отправляются в редакции, с тем, чтобы они, уже от себя, рассылали подписчикам, по их адресам, периодические издания, тотчас после их выхода. Также можно получить через магазин Кранца все иностранные журналы и газеты, по доступным ценам, объявленным столичными книгопродавцами. В этом же магазине продаются все вновь выходящие русские книги и имеется большой выбор детских книг для елки, на рус., фр., нем. языках”.

З одного оголошення дізнаємося про квіткову торгівлю Г.В. Терентьєва: *“Постоянно большой выбор семян всех сортов, огородных, цветочных и декоративных газонных трав, а также живых и искусственных, комнатных цветов, корзин, венков. Принимаются заказы на букеты живых цветов и др. изящных изделий во всякое время года, а также принимаются заказы на всевозможные садовые работы, под руководством опытного садовника”.* Текст повідомлення доповнювався ілюстраціями квітів.

Рекламували товари для дому, інтер'єру кімнат: *“Обои получены в большом выборе в магазине П.П. Цвета”.* Будівельні матеріали: *“Некоторые домовладельцы устроили у своих домов тротуары из местного кирпича, не выдерживающего мокроты, поэтому и замечается уже их непрочность. В видах интересов гг. домовладельцев и спроса на тротуарный кирпич, на заводе Б.С. Красильщикова заготовлена значительная партия кирпича-железняка, не уступающего в качестве киевскому, с ручательством за прочность своего кирпича и с обязательством немедленной перемены испортившихся кирпичей, уложенных уже в тротуарах. Цена за 100 штук: шестигранный – 17 руб. 50 коп., 15 руб. и 13 руб., квадратный 24 руб., продолговатый – 20 руб. и 12 руб. Образцы кирпича-железняка можно видеть в обеих полицейских частях и в городской управе. С требованиями обращаться в дом купца В.С. Красильщикова”.*

Серед освіченої та заможної частини населення міста попитом користувалися музичні інструменти, тому відповідно і рекламні оголошення намагалися задовольнити потреби покупців: *«Внимание! Только 15 рублей граммофон д.Тонагм с большим красивым рупором. Допускается расстрочка. Часовой и музыкальный магазина на Привозе А.М.Цанка»*.

Місцеві магазини також мали у своєму асортименті музичні інструменти, про що і повідомляли публіку, супроводжуючи текст відповідними малюнками.

Також розміщували рекламу про свою продукцію виробники. Деякі оголошення розміщувалися спеціально до свят та інформували жителів про необхідні товари.

Як наголошує дослідниця О. Рембецька, окрему групу пропонованих товарів становили косметичні засоби. Серед них провідне місце займало туалетне мило. В оголошеннях повідомлялося про його властивості покращувати стан шкіри, змивати засмагу та темні плями на тілі. Також його рекомендували застосовувати для покращення стану волосся. Зазначалося також про дозвіл на використання: *“Московским Врачебным Управлением разрешено, как не содержащее вредных для здоровья веществ на общих основаниях торговли мыло провизора А.М. Остроумова, против головной перхоти. Продается по 30 коп. за кусок”* [16, с. 90].

Придбати ці товари можна було в місцевих аптеках або в аптекарських та парфумерних магазинах. З приводу відкриття одного місцевого магазину аптечних та косметичних товарів власник повідомляв: *“Косметические средства по своему качеству и безвредности могут удовлетворить самый взыскательный вкус. Непосредственные сношения с заграничными торговыми домами и нашими русскими производителями дают мне возможность отпускать товары по тем самым ценам, какие существуют на них у наших столичных магазинах”*.

Оголошення також інформували про розташування у місті готелів. Як правило, повідомлялися адреса, ціни проживання та харчування в них, детально описувалися вигоди, якими можна було скористатися:

У таких оголошеннях вирізнялися оригінальністю звернення власників до потенційних постояльців, аби ті їхали саме до їхнього готелю і не зважали на поради візників. Щоб підкреслити солідність та авторитетність закладу, часто в оголошенні повідомлялися прізвища відомих людей, які раніше зупинялися в номерах готелю.

З об'яви дізнаємось про те, що у Херсоні на вулиці Потьомкінській у буд.Ходушиної розташовувалась *«Паштетная и молочная «Гигиена»*. *Обеды приготовляются на свежем коровьем масле из лучшей провизии. Обеды из 2-х блюд и чашки кофе 40 к., из 2-х блюд и сладкое – 50 коп. ежемесячно из 2-х блюд и чашки кофе 11 р. Ежемесячно из 2 блюд и сладкое – 13 р. Постоянногорячие пирожки, паштеты и разные закуски из птиц и дичи. Молочные продукты ежедневного получения из первых рук. Все под наблюдением приглашенных кулинаров специалистов. Принимаются заказы на вечера и балы»*.

Рекламували свої послуги й ресторани. Наприклад, у газеті від 22 серпня 1909 року розміщено об'яву наступного змісту: *«Меню на 22 августа ресторара «Славянский Базар»*. *Обеды из 2-х блюд 35 к., из 3-х – 55 к., из 4 – 75 к.*

Горячие: борщ казацкий, суп вермишель, окрошка. Соусы: судак по-английски, окунь гродете, цульпети в сметане, баклажаны по-гречески. Сладкие: арбуз, кампот, дыня».

При ресторане ежедневно играет от 12 до 3 часов дня и от 7 часов вечера до 2 ч ночи оркестр струнной музыки. На кухню обращено особое внимание. При буфете имеются всевозможные вина и напитки как заграничных, так и здешних фирм. При ресторане также имеются отдельные кабинеты и садок. С почтением В. А.Стороженко и ко»

Також з рекламних оголошень жителі міста дізнавалися про дешеві та комфортні місцеві лазні.

Оголошення розміщували і місцеві жителі, які бажали продати свої речі. Серед пропозицій купити щось зустрічалися найрізноманітніші, наприклад: *“Продаются чистокровные щенки-доги. Датской породы. Дом Е. Петровой”*.

Окрему групу становили оголошення, які сповіщали про продаж маєтків як в самому Херсоні, так і по всій губернії, де чітко вказувалася дата проведення заходу, опис майна та ціна. Зазвичай детально описувався пропонований будинок, усі вигоди в ньому:

Крім продажу, пропонували житло в оренду: *“Квартира о 6 комнатах со всеми удобствами, а также комната с мебелью отдаются в наем уг.витовской и Почтовой д.Шевляковой”*. Або *«Отдается в наем квартира сухая теплая о 3-х комнатах кухня, сарайчик и водопровод. В этом же дворе отдается комната для одинокого на полном пансионе и без сего. Адрес в редакции»*.

Можна було винаймати і частину квартири: *“2 или 3 комнаты с кухней, парадным ходом и со всеми удобствами отдаются в наем д.Топина против Биоскопа Зайлера”*.

Надавали в оренду не тільки квартири, але й заміські дачі, призначені для відпочинку в літній період заможних городян. Зазначалося місце розташування дачі, як правило, в мальовничому куточку: *“Отдаются в наем на лето дачи. В саду при сосновом лесе, в 4 версты от Херсона, со всеми удобствами для жильцов”*.

В оголошеннях можна було знайти інформацію про продаж інших речей чи навіть торговельних місць. Крім товарів, пропонували також ряд послуг. Зокрема, зустрічалися пропозиції взяти на навчання юнаків та готувати їх до вступу в навчальні заклади. При цьому батькам потрібно було платити за навчання, проживання та харчування у будинку вчителя. Так, наприклад, в

одному з оголошень повідомлялося: *“Занимаясь приготовлением молодых людей от 12 до 18 к поступлению во все классы Военно-Учебных Заведений и прямо в действительную службу в Юнкера Гвардии, Артиллерии и Армии. Плата за преподавание одному человеку в год 60 руб. сер., за стол и квартиру 90 руб. сер., 1/2 означенной суммы должна быть уплачена вместе с поступлением учеников, а остальные по истечении года”*.

В інших випадках, йшлося тільки про проживання на квартирі гімназистів. Деякі вчителі давали уроки танців, з цього приводу повідомлялося: *«Прибывший из г. Киева танцевальный учитель Киевского Института Благородных Девуц Г. Граутевский предлагает свои услуги и обучает всем новейшим бальным танцам, на каковой предмет имеет залу для преподавания этого искусства для гг. кавалеров в том же доме, где и квартирует»*.

Розміщували свої об'яви і навчальні заклади. Наприклад: *«Частное Еврейское мужское училище 3-го разряда П.И.Нелькина. Прием учеников с 15 августа. Преподают общие предметы. Еврейские: пророки, библия, древнееврейский язык и чтение. Ученики, кончив училище, могут поступить в сред.учеб.заведения, в ком. Музыкальное и городское училища д.Любарской Ришельев. и Мясная на рыбном»*.

Також можна було отримати приватні уроки іноземної мови: *“Желающие брать практические уроки французского языка за 3 руб. сер. в месяц благоволят адресоваться во вновь открытый магазин книг и журналов М. Кранца – рядом с магазином Бернарда”*.

В іншій об'яві повідомлялось про те, що *«піаніст А.С.Фельдштейн (лауреат Краковской консерватории бывший ассистент проф.Лялевича) дает уроки фортепианной игры (педализация, динамика в туше). Прием от 11 до 3 часов. Преображенская и Успенск. Переулок, дом Альперина»*.

Зустрічалися пропозиції, коли вчителі готові були на переїзд, тобто жити в сім'ї свого учня. В таких оголошеннях повідомлялася назва закладу, в якому здобував освіту вчитель, говорилося про його досвід.

Місцеві херсонські лікарі також розміщували свої оголошення, де зазначали свою спеціалізацію, час прийому пацієнтів та адресу розташування свого кабінету:

«Зубной врач Ц.М. Чаусовская. прием больных ежедневно от 8 часов утра до 2-х и от 4-8 вечера. Для бедных бесплатно от 8 до 10 утра. Суворов.ул. д.Тарле 9».

«Женщина-врач М.Кон-Гальпер. Женские, акушерство и детские болезни. Прием от 9-11 и от 4-6 ч. Соборная уг. Днепров.собственный дом».

В об'явах зубні лікарі також зазначали вартість своїх послуг. Наприклад: *«Зубная лечебница зубного врача И.П.Буцельмана. Удаление зуба 30 коп, пломба от 50 коп., искусственные зубы от 75 коп. Удаление зубов без боли».*

Свої оголошення розміщували і лікарі, що проводили лікування нетрадиційними або новими в медицині методами. Ремісники також розміщували свої оголошення на сторінках місцевої преси. Наприклад: *“За 85 коп. присылаю опытного механика перечистить и урегулировать швейные машины всех систем с гарантией на год». Або «Даю уроки кройки и шитья по методу Gloria французских и венских покровов. Обучаю кройке верхних платьев, а также мужского, дамского и детского белья. Метода Gloria всюду имеет блестящий успех. Ручаюсь за получение аттестата из ремесленной управы Предлагаю свои услуги местным средним заведениям Дворянская ул. Д.Куликова №2-19. Учредительница курсов Ф.Черфас».*

Зустрічаються об'яви про пошук роботи: *«Канторщик хорошо знающий табачное и бакалейное дело ищет должность. Имею референции изветсных фирм. Адрес в редакции». Або «Интеллигентная средних лет девушка ищет место русской бонны или компаньонки на выезд, может подготовить в первые классы гимназии». Шукали й персонал. Наприклад: «Нужна бона*

немка к ребенку 4 лет. Спросить в доме Куликовского по Суворовской, кв. Шишкина, 27».

Зазвичай, рекламні оголошення, розміщені на шпальтах газет, повторювалися в трьох наступних номерах, що мало підсилити їх вплив на читача.

Своєрідним засобом реклами була благодійність. Після проведення благодійних заходів, списки осіб, які зробили пожертви, з'являлися на сторінках періодичних видань із зазначенням їх роду діяльності та суми пожертвованих грошей. Таким чином місцеві купці, власники крамниць мали змогу прорекламувати свій заклад та привернути до нього увагу читачів.

Як зауважує О. Рембецька, на сторінках місцевої преси Херсона можна було зустріти статті, присвячені новим винаходам. Як правило, вони стосувалися кімнатного освітлення, опалення та оздоблення кімнат. Такі розповіді наголошували на перевагах того чи іншого предмета, економності та зручності у користуванні [16, с. 90]. Це теж слугувало рекламою, оскільки привертало увагу потенційних покупців до винаходів. Так, розповідаючи про новий спосіб освітлення кімнат за допомогою “шандорино-гасовой свечи”, зазначали: *“горит без светильни, без иглы, без запаха, без дыма, без копоти, без стекла. Всегда одинаковым и для глаз приятным пламенем и никогда не становится короче. Не менее важно заметить, что на всех шандориновых лампах и свечах должен быть орел, мое имя и патент (привилегия), а все, которые не имеет этих примет, непременно подделаны. Цена шандорину для шандориновых ламп: В Санкт-Петербурге. – 11 коп. фунт, в Москве – 13 коп. фунт.”*

Наприклад, розповідаючи про телефон, в статті повідомлялося про його можливості, детально описувався принцип його роботи, також зазначалися ціна та витрати, пов'язані зі встановленням апарата.

Протягом XIX - початку XX ст.ст. вигляд рекламних оголошень змінювався. З'являлися нові шрифти та прийоми візуального маніпулювання

інформацією. Також поступово збільшувалась кількість ілюстрованих оголошень – товар уже не лише описували, але й намагалися показати.

Застосовували різноманітні засоби для залучення уваги читачів. Наприклад, перевернута реклама: *«Хто не хоче переплачувати за листовий картон і (откртки) її гравюри, хай купує їх в українському кіоскові «Початок» (супроти крамниці Міщенко по Рішельєвській вулиці)».*

Підприємець Б.Я.Гольдман вперше у Херсоні став використовувати віршовану рекламу, яку придумував для нього місцевий поет, ім'я якого невідоме.

«На Ваш вопрос вот Вам ответ.

Дешевле чем у Ильева нигде нет».

Реклама, що стрімко збільшує свої обсяги на шпальтах газет, формує попит, повідомляючи про новинки, пропонує, розхвалює та змальовує переваги товару, провокує обивателів. Завданням реклами є створення у споживача дієвих мотивів для придбання саме цього рекламованого товару або саме в цьому розрекламованому магазині.

Одним із найважливіших спонукальних мотивів, який мав діяти безвідмовно, було зазначення, що ціна на товар є найнижчою з можливих, або, що така низька ціна буде триматися лише кілька днів, наприклад, впродовж розпродажу. Отже, обивателю давали зрозуміти, що така вигідна пропозиція може діяти тільки зараз, тільки тут, за виключних обставин і відмовитися від неї просто неможливо.

Серед рекламних акцій та заходів, направлених на збільшення обсягів продажу та підвищення попиту, були розпродажі - повні, які проводилися у зв'язку із закриттям чи переїздом магазину, або сезонні. В газетах постійно зустрічаються оголошення про розпродаж товарів то в одному, то в іншому магазині. Видавництва постійно нагадували своїм читачам про можливість розміщення реклами на шпальтах своїх газет. Пропонувалося також

друкування афіш, оголошень, прейскурантів, при цьому зазначалося, що ціни помірні.

Таким чином, реклама була частиною повсякденного життя городян ХІХ – ХХ ст., відображаючи їх щоденні запити щодо товарів та послуг. Аналізуючи тогочасну рекламу, можна виокремити основні групи товарів, що користувалися попитом у городян, дізнатися про смаки та вподобання різних прошарків населення.

ВИСНОВКИ

Газетна періодика XIX – початку XX ст. поступово перетворювалося на важливе громадське явище. Це явище міцно увійшло в життя суспільства і не тільки відображало його, а й було надзвичайно важливим чинником, що справляв істотний вплив на суспільно-політичний, духовний розвиток населення.

Історія преси на Херсонщині зазнала три хвилі піднесення: 1) 20-30-ті рр. XIX ст. характеризується виникненням адміністративних видань; 2) 70-80-ті роки XIX ст. – період появи видань «загальнодоступного читання»; 3) 90 рр. XIX – початок XX століття – епохи спеціалізованих видань наукового, літературного, суспільно-політичного профілю.

Херсонська провінційна преса сприяла популяризації та поширенню наукових знань з галузей природознавства, техніки, історії, культури, що у свою чергу вело до підвищення освітнього та культурного рівня мешканців регіонів. На її сторінках читач досить легко впізнавав тих людей, яких знав, ті події, учасником яких був сам завдяки невеликій, у порівнянні з столицями, центром кількості населення регіону, конкретної місцевості. Це небувалий феномен для того часу.

«Херсонская газета Копыка» почала виходити з 28 квітня 1909 року. Це була щоденна, безпартійна, суспільно-літературна та комерційна газета. Серед читачів газети були міські міщани, дрібні службовці, чиновники, робітники. Газета видавалася російською мовою.

У газеті публікувалися матеріали за такою тематикою:

- офіційні й напівофіційні матеріали: телеграми, хроніка, зовнішні й внутрішні відомості, передрук із центральних та інших газет;
- місцева хроніка;

- кримінальна тематика: замітки про випадки крадіжок, убивства, самогубства тощо;
- рекламні матеріали: реклама підприємств, приватні оголошення, театральні афіші, реклама німого кіно тощо;
- листи в редакцію: відгуки на журналістські матеріали, прохання про допомогу;
- публікації з наукової тематики: переважно матеріали на тему розвитку освіти, про стан початкових шкіл, передруки з центральних газет про наукові досягнення;
- події культурного життя міста: рецензії на вистави, концерти, виступи відомих діячів мистецтв тощо.

У газеті були наступні рубрики: «Телеграфные известия», «По России», «Местная жизнь», «Отблески дня», «Театр и музыка», «Происшествия в Херсоне», «Фельетоны», «Спорт», «Письмо в редакцию», «Почтовый ящик».

На першій та останніх сторінках розміщувались рекламні оголошення та приватні об'яви. Газетна реклама початку ХХ століття користувалась особливим успіхом. Приватні оголошення містили інформацію про продаж та покупку нерухомого та рухомого майна, про послуги (навчання іноземним мовам, послуги перукаря, кухаря, хатньої робітниці та ін.), про загублені та украдені речі.

Друга сторінка була виділена під телеграми: відомості такого роду були найбільш важливими та заповнювали дві третини тієї площі, яку маленькі газети відводять під фактичний матеріал.

В газеті були виділені спеціальні рубрики «Местная жизнь», «Происшествия в Херсоне» и «Отблески дня», де розміщувались матеріали про цікаві події у Херсоні: відкриття шкіл, читання лекцій у Міській аудиторії, влаштування самодіяльних вистав.

Для зворотнього зв'язку з читачами існували рубрики «Письмо в редакцию» и «Почтовый ящик». В рубриці «Письмо в редакцию»

розміщували різноманітні листи читачів – відгуки про прочитаний матеріал, листи-звернення до влади, про наболілі питання. Газетна рубрика «Почтовий ящик» - це своєрідний мобільний зв'язок на початку ХХ століття. Саме тут редактор-видавець звертався до авторів, які надіслали свої матеріали до редакції: в одних випадках авторам було відмовлено в розміщенні наданих матеріалів на шпальтах газети, в інших – авторам пропонували прийти за гонораром у визначений час.

Міські новини, скандальні історії, авантюрна белетристика, неглибокий коментар подій політичного життя - такий зміст херсонської газети «Копійка».

Характерною рисою газети було наявність освітніх, історичних та культурних статей, оповідей та фейлетонів, що певною мірою впливало на культурний розвиток населення. Фейлетони друкувались регулярно під однойменною рубрикою. Зазвичай, у творах були показані різні види шахрайства, зловживання службовими й посадовими обов'язками.

Розглянуті публікації у газеті дозволяють зробити такі висновки: літературні сторінки газети були представлені як художніми, так і публіцистичними творами; популярністю в цей час користувалися виключно твори російських письменників як минулого, так і сучасників; у газеті відсутні прізвища українських авторів, що свідчить про згубну політику самодержавної влади стосовно української мови; літературно-мистецькі питання активно впливали на свідомість херсонців початку ХХ століття.

На початку ХХ століття газетній рекламі почали приділяти достойну увагу. Вона була необхідною ланкою між продавцями та їх клієнтами. Для перших – це був засіб заявити про свою продукцію, про її переваги над товарами інших виробників. За умов обмеженості територіального попиту можна було донести інформацію далеко за межі міста. Для споживачів – це була можливість знайти потрібну річ за прийнятну ціну. Тож реклама щодня була присутньою в повсякденному житті городян.

Шпальти місцевого періодичного видання постійно містили рекламні оголошення. Серед оголошень розміщувалися пропозиції як місцевих, так і столичних підприємців. Реклама враховувала смаки, бажання та купівельну спроможність місцевих жителів та намагалася їх задовольнити. Тому покупці могли знайти інформацію як про вишукані, коштовні речі, так і про звичайні, дешеві.

Отже, «Херсонская газета Копъйка», практично не маючи власних аналітичних ресурсів, тим не менше подавала широку опосередковану інформацію про події в імперії і краї, відтак впливаючи на соціальний і політичний вибір своїх читачів, сприяючи перетворенню виключних спочатку явищ (думський процес) на поширені, а далі й на буденні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агулова В. Фирма - это я: О некоторых выдающихся деятелях рекламы России конец XIX - начало XX веков / В.Агулова // Реклама . – 2000. - №2. – С.45-47.
2. Вільшанська О. Реклама на рубежі XIX – XX ст. у повсякденному житті населення України /О.Л. Вільшанська // Проблеми історії України XIX – XX ст. – 2006. - Випуск XII. – С.87-91.
3. Гребцова И. Периодическая печать в общественном развитии Южного степного региона Российской империи (вторая треть XIX в.): монография /И.С.Гребцова. – Одесса, 2002. – 407 с.
4. Гребцова И. Пресса южных губерний Украины первой половины XIX в. как источник по истории Новороссийского края / И.С.Гребцова // Записки історичного факультету. – Вип. 1. – Одеса, 1995. – С. 170–187.
5. Дейли Дж. Пресса и государство в России (1906-1917 гг.) / Дж.Дейли // Вопросы истории. – 2001. – №10. – С.25-45.
6. Есин Б. Русская газета и газетное дело в России / Б.И.Есин. – М: Знание, 1981. – 219 с.
7. Животко А. Історія української преси / А. П. Животко. – К.: Наук.-вид. центр «Наша культура і наука», 1999. – 360 с.
- 8.Журбина Е. Теория и практика художественно-публицистических жанров : очерк. Фельетон / Журбина Е. И. – М. : Мисль, 1969. – 399 с.
9. Крупський І. Преса як джерело досліджень національно-визвольних змагань за українську державу (Друга половина XIX– перша чверть XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук: спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / І.В.Крупський. – К., 1996. – 29 с.

10. Кузнецова О. Засоби й форми сатири та гумору в українській пресі / Кузнецова О. Д. – Львів : Вид. центр Львів. ун-ту ім. Івана Франка, 2003. – 250 с.
11. Лубчак В. Привет освобожденному «Югу» / В.Лубчак // День. – 2012. – 31 грудня. – С.9.
12. Махонина С. История русской журналистики начала XX века. Учебно-методический комплект (Учебное пособие, Хрестоматия) / С.Я.Махонина. — М.: Флинта: Наука, 2004. — 368 с.
13. Махонина С. Русская дореволюционная печать (1905 – 1914) / С.Я.Махонина. – М.: Знание, 1991. – 276 с.
14. Місцеві газети у фондах Херсонської обласної універсальної бібліотеки імені Олеся Гончара, 1865-2009: каталог/ Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеся Гончара; уклад. Л.І. Зелена - Херсон : ХОУНБГ, 2012. - 269 с.
15. Рембецька О. Культурне життя міста Херсона на шпальтах газети «Копейка» (1909-1917 рр.) // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць / ред. проф. В. Олексенко та ін. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2015. – Вип. 23. – С. 89-93.
16. Рембецька О. Рекламні оголошення на сторінках херсонської газети «Копійка» (1909-1913 рр.) // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць / ред. проф. В. Олексенко та ін. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2017. – Вип. 28– С. 87-91.
17. Самохіна Н. Вітчизняні газетні видання XIX - початку XX століття у фондах Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського / Н.Самохіна // Бібліотечний вісник. – 2008. - №4. – С.12-14.

18. Самохіна Н. Вітчизняні «Губернские ведомости» у колекції газетних видань Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського / Н.Самохіна Бібліотечний вісник. – 2009. - №2. – С.10-13.
19. Слабченко М. Гастрольно-концертне життя Херсона кінця ХІХ – початку ХХ століть як чинник соціокультурного розвитку міста) / М.О. Слабченко // Теоретичні та практичні питання культурології. – Мелітополь, 2009. – Вип. ХХVІ. – С. 7 – 13.
20. Слабченко М. Соціокультурна панорама губерньського Херсона на межі ХІХ – ХХ століть / М.О. Слабченко // Мистецтвознавчі записки. – К., 2006. – Вип. 10. – С. 183 – 187.
21. Станько А. Пресса южного региона России (ХІХ в.) / А.И.Станько. – М.: Мысль, 1986. – 119 с.
22. Суконцев А. До и после фельетона / Суконцев А. А. – М. : Мысль, 1989. – 252 с.
23. Сусоров В. Боротьба за державність України на початку ХХ століття / В.Д.Сусоров// Константи. – 1999. - №4. – С.6-9.
24. Сусоров В. Революційні події 1905-1907 років на Херсонщині / В.Д. Сусоров; ред. В.Д. Сусоров - Херсон : Айлант, 2009. – 345 с.
25. Федченко П. Преса та її попередники : Історія зародження й основні закономірності розвитку / П. М. Федченко. – К.: Наук. думка, 1969. – 351 с.
26. Херсонская газета Копейка. - 1909. – 23 августа. – С.2
27. Херсонская газета Копейка. - 1909. – 9 июля. – С.3
28. Херсонская газета Копейка. - 1910. – 27 августа. – С.3
29. Херсонская газета Копейка. - 1911.– 21 мая. - С. 2.
30. Херсонская газета Копейка. - 1911.– 25 мая. - С. 2.
31. Херсонская газета Копейка. – 1912. – 7 апреля. – С.3.
32. Херсонская газета Копейка. – 1912. - 8 апреля. – С.3.
33. Херсонская газета Копейка. – 1912. - 22 апреля. – С.3.
34. Херсонская газета Копейка. – 1912. - 30 марта. – С.3.

35. Херсонская газета Копейка. – 1912. - 27 мая. – С.4.
36. Херсонская газета Копейка. – 1912. - 4 июня. – С.3.
- 37.Херсонская газета Копейка. – 1912. - 21 августа. – С.3.
- 38.Херсонская газета Копейка. – 1912. - 17 декабря. – С.3.
39. Шушлянникова Н. Розповіді з історії Херсонського краю: монографія /Н.Шушлянникова. – Херсон, 2003. – 128 с.
- 40.Щербина А. Жанри сатири й гумору / Щербина А. О. – К. : Дніпро, 1977. – 135 с.
- 41.Ярмиш Ю. Жанри сатиричної публіцистики : навч. посіб. для студ. Ін-ту журналістики, ф-тів та відділень журналістики / Ярмиш Ю. Ф. ; за ред. проф. В. В. Різуна. – К., 2003. – 156 с.